

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Факультет інформатики, математики та економіки
Кафедра соціології та філософії

Пояснювальна записка

до дипломної роботи

за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавр

на тему «Особливості самореалізації сучасної жінки в умовах воєнного стану»

Виконала: студентка 4 курсу, групи 520і
Спеціальності 054 Соціологія
Скударнова Анастасія Віталіївна
Керівник: канд. філос. н., доцент
Глинська Л. Ф.
Рецензент: к. філос. н. доцент Орлов А. В.

Запоріжжя – 2024 року

АНОТАЦІЯ

Скударнова Анастасія Віталіївна

“Особливості самореалізації сучасної жінки в умовах воєнного стану”

У роботі здійснений аналіз особливостей самореалізації сучасної жінки в умовах воєнного стану. Стверджується, що самореалізація є переважно свідомим, цілеспрямованим процесом розкриття й опрідметнення сутнісних сил особистості в її різноманітній практичній діяльності. Становлення суспільно активної та гармонійно розвиненої особистості жінки великою мірою залежить від особистих зусиль самої людини, орієнтованих на самовдосконалення та самореалізацію як неодмінну умову досягнення успіху у житті. В умовах сучасної трансформації суспільства відбувається подальша зміна гендерних стереотипів та гендерних ролей. Усе більше жінок відмовляються від традиційно приписаних їм гендерних ролей і опановують нові соціальні сфери й відповідні соціальні ролі. Складність ситуації для жінки полягає тут у необхідності поєднання різних статево-рольових моделей поведінки.

Виявлено, що, незважаючи на гендерні стереотипи та упередження, багато жінок в умовах воєнного стану взяли активну участь у бойових діях, виконанні завдань бойового забезпечення, наданні медичної допомоги та у виконанні інших важливих завдань бойової служби. Деякі жінки служать разом із чоловіками на передових позиціях, виконуючи ті ж ролі: стрільці, командири, артилеристи. Їх відвага та рішучість стали прикладом для інших, в той же час демонструючи, що жінка може бути таким же ефективним бійцем, як і чоловік; багато жінок виконують роль медиків, рятують життя поранених, часто під вогнем противника. Їхній внесок у рятування життя важко переоцінити. Жінки-розвідниці, оператори зв'язку та інші спеціалістки допомагають забезпечувати успішні операції на полі бою, забезпечуючи важливою інформацією та комунікацією.

Визнано, що особливо важко тягар війни виносити жінкам, які змушені у важких умовах забезпечувати побут сімейного життя, виховувати дітей, коли часто не можна опертися на надійне чоловіче плече. Небезпека цієї війни полягає у тому, що вона несе екзистенційну загрозу українству, ставить під сумнів демократичний шлях нашої країни до європейської спільноти, руйнуючи «крихкість буття» кожної людини.

Ключові слова: сучасна жінка, самореалізація, воєнний стан, проблеми, кризові умови, безпека, захищеність.

ANNOTATION

Skudarnova Anastasiia Vitaliivna

Peculiarities of self-realization of a modern woman under martial law

The paper analyzes the peculiarities of self-realization of a modern woman under martial law. It is argued that self-realization is mainly a conscious, purposeful process of disclosure and objectification of the essential forces of the individual in his or her various practical activities. The formation of a socially active and harmoniously developed woman depends to a large extent on the personal efforts of the person focused on self-improvement and self-realization as an indispensable condition for achieving success in life. In the context of the current transformation of society, gender stereotypes and gender roles are further changing. More and more women are abandoning traditionally assigned gender roles and taking on new social spheres and corresponding social roles. The complexity of the situation for women lies in the need to combine different gender role models of behavior.

It has been found that, despite gender stereotypes and prejudices, many women under martial law took an active part in combat operations, performing combat support tasks, providing medical care and other important tasks of military service. Some women serve alongside men on the front lines, performing the same roles as riflemen, commanders, and artillerymen. Their courage and determination have set an example for others, while demonstrating that women can be as effective a fighter as men; many women serve as medics, saving the lives of the wounded, often under enemy fire. Their contribution to saving lives is hard to overestimate. Women scouts, communications operators and other specialists help ensure successful operations on the battlefield by providing critical information and communication.

It is recognized that the burden of war is especially difficult for women who are forced to provide for family life and raise children in difficult conditions, when they often cannot rely on a reliable male shoulder. The danger of this war is that it poses an existential

threat to Ukraine, calls into question our country's democratic path to the European community, and destroys the “fragility of being” of every person.

Key words: modern woman, self-realization, martial law, problems, crisis conditions, security, safety.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Агресивна війна, розпочата Росією проти України 24 лютого 2022 року, продемонструвала антигуманний характер путінської «спецоперації» зі знищення українців, яка стала новим видом безжальної війни. Це не випадкове явище, а наслідок реалізації невиліковно хворої ідеології «руського мира», в якій немає місця незалежній Україні. Саме тому «спецоперація» спрямована не проти збройних сил держави, а проти людства, мирного населення, молодого покоління і тих, хто щойно народився в бомбосховищах.

В умовах російської військової агресії проти вільної та незалежної України кожен свідомий громадянин нашої країни робить все можливе для якнайшвидшої перемоги над запеклим ворогом. Сьогодні наша країна, наша Батьківщина проходить найважчі випробування. Це випробування на витримку і стійкість, на єдність і взаємодопомогу, на мудрість і виваженість. І, перш за все, це випробування на нашу гідність, на нашу повагу до себе і своєї історії, на нашу культуру і любов до своєї Батьківщини.

Тягар війни особливо важкий для жінок, які змушені забезпечувати свої сім'ї та виховувати дітей у складних умовах, коли вони часто не можуть покластися на надійну чоловічу руку. Небезпека цієї війни полягає в тому, що вона становить екзистенційну загрозу для України, ставить під сумнів демократичний шлях нашої країни до європейської спільноти та руйнує «крихке існування» кожної людини.

В умовах нинішньої трансформації суспільства гендерні стереотипи та гендерні ролі продовжують змінюватися. Все більше жінок відмовляються від традиційно закріплених гендерних ролей і освоюють нові соціальні сфери та відповідні соціальні ролі. Складність становища жінок полягає в необхідності поєднувати різні моделі поведінки, пов'язані з гендерними ролями. Різні аспекти проблеми жіночої самореалізації вивчалися в рамках різних соціологічних підходів. Сьогодення вимагає від кожної жінки бути активною, вміти оновлювати свої

навички та реалізовувати себе як особистість у різних сферах діяльності та спілкування.

Феномен самореалізації, в основі якого лежать проблеми зростання, розвитку та самовдосконалення людини, розглядається в усіх соціологічних концепціях. Українські та зарубіжні дослідники розглядають самореалізацію жінок переважно як свідомий, цілеспрямований процес розкриття та об'єктивації основних сил особистості в різних видах її практичної діяльності. Формування соціально активної та гармонійно розвиненої особистості значною мірою залежить від особистих зусиль самої жінки, спрямованих на самовдосконалення та самореалізацію як необхідну умову життєвого успіху.

В умовах війни, через більшу професійну зайнятість чоловіків, основний тягар виховання та догляду за дітьми лягає на плечі матерів. Традиційний погляд на жінку полягає в тому, що вона в першу чергу відповідає за фізичне відтворення людського роду, догляд на початку життя, а потім догляд і виховання, як берегиня сімейного вогнища, яка створює психологічний клімат в родині. Однак за нинішніх соціально-економічних умов та за існуючої системи соціальних гарантій для цих професій залучення жінок до праці здебільшого є більш продуктивним для суспільства та сім'ї, ніж їх витіснення в сімейно-приватну сферу.

Роль жінки в сучасному суспільстві має два основні аспекти: жінка як дружина і мати та жінка-воїн як суб'єкт професійної діяльності. Все це свідчить про необхідність подальшого вивчення ролі жінок у збройних конфліктах, особливо в контексті російсько-української війни, з метою розуміння їхньої важливості та розробки стратегій підтримки солдатів у майбутньому.

Дослідження цього питання дозволить розширити наше розуміння становлення жінок як суб'єктів самореалізації та значного впливу на клімат у суспільстві.

Ступінь розробленості проблеми. Серед українських науковців зараз з'явився цілий спектр українських аналітиків, які займаються дослідженням проблем війни. Це О. Костенко, М. Піддячий, О. Гринів, І. Лосєв, С. Грабовський, І. Грабовська, М. Цюрупа та інші. Певний вплив на дослідження жіночої проблематики, проблеми розвитку особистості жінки в суспільстві здійснили зарубіжні концепції А. Адлера, А. Маслоу, Г. Олпорта, К. Роджерса, З. Фрейда, Е. Фрома, В. Штерна, Е. Еріксона, К. Юнга та ін.

Авторський доробок вивчення проблеми «Жінка і війна» представлено у серії наукових публікацій, статей та монографічних дослідженнях таких вітчизняних науковців як І.Грабовська, Л. Наливайко, А. Кононенко, Т.Талько, Ю.Власова, Д.Товмаш, С. Кагамлик, Т. Цимбал тощо. Методологічним і теоретичним підґрунтям роботи стали наукові розвідки переважно вітчизняних дослідників Володимира В'ятровича, Сергія Грабовського, Ірини Грабовської, Марти Гавришко, Оксани Забужко, Івана Хоми, а також доробок діаспорного філософа українського походження Івана Мірчука.

Однак, предметне поле досліджень проблем самореалізації українських жінок у межах російської військової агресії сьогодні ще остаточно не сформовано.

Об'єкт дослідження: сучасна українська жінка в умовах воєнного стану суспільства.

Предмет дослідження: проблеми самореалізації жінки як особистості в сучасному українському суспільстві в умовах війни.

Мета дослідження: проаналізувати особливості становлення та самореалізації сучасної жінки в кризових умовах українського соціуму.

Мета дослідження зумовила необхідність вирішення наступних **завдань**:

- здійснити теоретичний аналіз дослідження проблеми становлення і самореалізації української жінки;
- виявити та проаналізувати сфери самореалізації жінки в умовах воєнного стану;

- охарактеризувати основні проблеми самореалізації жінки в кризових умовах;
- дослідити та проаналізувати особливості самореалізації сучасних молодих жінок в м. Мелітополь.

Гіпотези дослідження:

- в процесі самореалізації українська жінка зустрічається з певними труднощами, які пов'язані з існуванням статево рольових стереотипів, що жінка повинна займатися лише сім'єю та вихованням дітей;
- хоча жінки активно долучаються до військових дій та інших важливих аспектів оборонної діяльності, їхнє представництво у прийнятті стратегічних рішень залишається недостатнім;
- реалізованим у професійній діяльності жінкам властивий вищий рівень самоактуалізації, ніж реалізованим у сімейній сфері.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети в дослідженні використано такі науково-теоретичні методи, як аналіз, синтез, індукція, дедукція, логічний аналіз та аналіз документів. Зокрема, аналіз використовувався для визначення основних напрямів та проблем самореалізації жінок в умовах воєнного стану; синтез - для опису специфіки самореалізації сучасних молодих жінок Мелітополя; аналіз документів - для узагальнення наукових підходів та напрацювань вітчизняних і зарубіжних дослідників з проблеми самореалізації жінок в умовах кризи. Метод системного аналізу дозволив простежити взаємозв'язок між самореалізацією української жінки-воїна та жінки-матері. Структурно-функціональний метод допоміг виявити особливості становлення та самореалізації сучасної жінки в кризових умовах українського суспільства.

Емпіричну базу дослідження склали результати анкетного опитування, проведеного Центром соціологічних досліджень МДПУ імені Богдана Хмельницького у 2021 року серед молодих жінок м. Мелітополя, в якому брала

участь автор. В дослідженні брали участь 120 молодих жінок. Вибірка неповторна, не випадкова, стихійна. Обробка результатів анкетного опитування здійснювалася у пакеті комп'ютерних програм SPSS 17.0.

Теоретичне та практичне значення дослідження полягає в тому, що воно може бути використаним в подальших наукових дослідженнях щодо проблеми становлення і самореалізації української жінки, у роботі соціальних служб, а також у процесі викладання курсів «Соціологія сім'ї», «Соціологія молоді», «Соціологія особистості».

Наукова новизна дослідження. На основі соціологічного дослідження, яке було проведено в м. Мелітополь у 2021 на базі лабораторії соціологічних досліджень МДПУ імені Б. Хмельницького, в роботі якого брала участь автор, встановлено взаємозв'язки між особистісними рисами та успішністю самореалізації жінки у професійній та сімейній сфері. Розкрито взаємозв'язок професійної самореалізації із задоволеністю життям.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження були оприлюднені у виступах на наукових конференціях, семінарах, круглих столах різного рівня, зокрема: на засіданнях наукового гуртка «Соціологос», на регіональній конференції «Людина і світ», на круглому столі «Жінка і війна» («жіноче обличчя» війни).

Структура дипломної роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків та списку використаних літературних джерел. Загальний обсяг роботи складає 48 сторінок, список використаних джерел налічує 49 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ЖІНКИ

1.1. Теоретичні аспекти проблеми самореалізації та становлення особистості жінки.

Сьогодення вимагає від кожного бути активним, вміти актуалізувати свої здібності та реалізовувати себе як особистість у різних сферах діяльності та спілкування. Отже, зростає потреба в соціологічній науці, яка б допомагала кожному члену суспільства, як чоловікові, так і жінці, ефективно визначати свої життєві орієнтири.

В умовах нового типу суспільства зростає потреба в тому, щоб соціологічна наука допомагала кожному члену суспільства, як чоловікам, так і жінкам, ефективно визначати свої життєві орієнтири, реалізовувати свій особистісний потенціал та долати труднощі в особистісному становленні. В умовах нового типу суспільних відносин, ускладнених соціально-економічною кризою та процесом комерціалізації всіх сфер життєдіяльності, в яких живе сучасний українець, відбувається трансформація мотиваційних складових самореалізації жінок. Це характеризується деформацією структури мотивації, руйнуванням структури мотивації, руйнуванням високих цінностей, які є важливими для особистості, появою додаткових аспектів кризи цінностей, необхідністю зміни провідних мотивів, а щодо індивідуальних життєвих стереотипів на більш глибокому (несвідомому) психологічному рівні - поглиблюють соціальну дезадаптацію психічно ригідних людей, які не здатні швидко пристосовуватися до мінливих соціальних умов. Це пов'язано насамперед з тим, що кризове сприйняття індивідом навколишньої дійсності найбільш яскраво проявляється в періоди соціальних змін, що свідчить про домінування випадкових, нестійких або тимчасових чинників у формуванні та розвитку особистості. Іншими важливими чинниками, що зумовлюють виникнення кризових явищ у взаємодії жінки та суспільства, є атомізація останнього, гіпертрофія індивідуалізму та

експансія масової культури. Кризові явища, що виникли в українському суспільстві в останні десятиліття, суттєво впливають на структуру процесу самоактуалізації, зокрема на самосвідомість, самоактивність, цілепокладання та формування потреби в самореалізації жінок. Такі структурні елементи, як самоідентифікація та самовизначення, найбільше постраждали від соціокультурної кризи ідентичності в суспільстві, оскільки соціальні структури стають більш динамічними, набір ролей індивіда збільшується, а самі соціальні умови змінюються досить швидко. Культурна криза визначає ідентичність, яка в силу приналежності до значущої сфери життя є продуктом культури. Сьогодні пошук жінкою власної ідентичності значно ускладнюється насамперед через девальвацію найвищих культурних цінностей, відсутність чіткого механізму виникнення та увічнення нових норм і контролю за їх дотриманням. У процесі самореалізації жінки входять у певний смисловий контекст, ідентифікуючи себе з визнаними канонами. Ідентифікуючи себе з визнаними канонами і правилами, жінка опиняється в ситуації вимушеного відбору з величезної кількості інформації тієї, яка б адекватно відображала соціокультурні процеси. Неможливість задовольнити свої Неможливість задовольнити свої актуальні запити призводить до кризи ідентичності жінок, яка набула глобальних масштабів. У вітчизняній науці виділяють декілька аспектів аналізу проблеми самореалізації жіночої особистості: психологічний, філософський, соціологічний, фізіологічний та педагогічний. Самореалізація розглядається як природна тенденція, психологічна потреба, як нагальна необхідність. психологічну, як неодмінну мету особистісної активності і як результат дії людини в об'єктивному чи суб'єктивному світі. Потреба в самоактуалізації закладена в людині від природи, впливає з інших природних потреб індивіда і породжується ними, з одного боку, і потреба в самоактуалізації впливає з інших природних потреб індивіда і породжується ними, з іншого боку, і є неодмінною метою особистісної активності і результатом діяльності людини в об'єктивному або суб'єктивному світі.

Неодмінною умовою самореалізації жінки є внутрішня активність особистості, усвідомлення нею життєвих цілей, як елемент самовизначення, самосвідомості, самопізнання [36, с. 113]. Особистісний і професійний розвиток людини визначається тим, наскільки вона залучена до безперервного процесу самодетермінованої навчально-пізнавальної діяльності. На самореалізацію жінки впливають внутрішні чинники, тобто риси особистості, в тому числі властивості, якості та якості, та зовнішні чинники, тобто мова оточення. Однак внутрішні фактори слід розділити на психологічні та соціально-психологічні, тому всі ці фактори поділяються на три групи: 1 - зовнішні фактори; 2 - внутрішні (психологічні) фактори; 3 - внутрішні соціально-психологічні фактори.

Перша група факторів пов'язана із зовнішнім середовищем і включає: соціально-економічні умови, міжособистісні стосунки в колективі, зворотний зв'язок в оцінці результатів діяльності, місце роботи і навчання, постійність місця роботи і навчання, оснащеність робочого місця необхідними інструментами, завдання, що виконуються в процесі роботи, створення умов для прояву ініціативи і самостійності тощо.

Друга група - внутрішні (психологічні) чинники - це насамперед характеристики особистості жінки, до яких належать властивості, риси та

індивідуальні особливості, пов'язані з перебігом психічних процесів, що впливають на ефективність самостійної пізнавальної діяльності людини.

пізнавальної діяльності людини. Хотілося б додати до атрибутів особистості її задатки, від розвитку яких залежить формування таких атрибутів у подальшому житті,

як когнітивні та психомоторні здібності. До другої групи факторів також належать емоційні, вольові характеристики та Я-концепція, в тому числі самооцінка, які

певною мірою впливають на ефективність самоуправління пізнавальною діяльністю для досягнення життєвих цілей.

Рівень самореалізації особистості жінки значною мірою залежить від третьої групи чинників - внутрішніх соціально-психологічних чинників, які включають 5 взаємопов'язаних і взаємозалежних факторів

- постановка життєвих цілей, як довгострокових, так і короткострокових, досягнення яких потребує культурного, інтелектуального та професійного розвитку

- спрямованість особистості жінки на навчання, поповнення знань, умінь і навичок та захопленість навчанням як процесом;

- світогляд (визначає спрямованість, потреби та цілепокладання)

- здатність до самоорганізації самостійної навчально-пізнавальної діяльності;

- досвід (знання, вміння, навички, звички).

Основними сферами самореалізації особистості жінки є сімейне життя та професійна діяльність. Професійна самореалізація відбувається за законами, притаманними особистісній самореалізації, оскільки їх не можна розмежувати в часі, просторі чи сутності. Професійна самореалізація - це реалізація потенціалу людини в професійній сфері, самореалізація в професійній діяльності. Точніше, це

процес усвідомлення і кристалізації сутності особистості та її розгортання у вигляді реалізації потенціалу з його об'єктивацією в професійній діяльності [15, с. 19].

Психологічний простір самореалізації особистості жінки характеризується домінуванням статеворольових стереотипів, що пов'язано з пануванням патріархальних цінностей у суспільній свідомості, наявністю «подвійного стандарту» (очікування виключно фемінної поведінки від жінок і маскулінної поведінки від чоловіків) у підході до виховання підростаючого покоління, у розподілі обов'язків у сім'ї та на робочому місці.

Сучасна сім'я характеризується невизначеністю гендерних та батьківсько-дитячих стосунків. Центральне місце серед протиріч займає наявність сильних відцентрових тенденцій. Кожен член сім'ї прагне задовольнити свої індивідуальні прагнення, в той час як норми, що пов'язували стосунки, які були чітко визначені в традиційній сім'ї, стають все більш розмитими. Ці норми передбачали, що економічний внесок чоловіка-батька був основою його сімейного верховенства, тоді як жінка-мати відповідала за ведення домашнього господарства і догляд за дітьми. У сучасній сім'ї, навпаки, все є предметом обговорення - виховання дітей, сексуальність, розподіл домашньої роботи, фінанси. Це робить стосунки більш крихкими і конфліктними. Оскільки чоловіки, жінки і діти перестають керуватися патріархальною субординацією, на перший план виходять їхні емоційні потреби та індивідуальні прагнення.

Патріархальні погляди та гендерно-рольові стереотипи призводять до наступних наслідків, які визначають специфіку та труднощі самореалізації жінок.

Згідно з традиційними цінностями, які також приймаються більшістю жінок, формування особистості жінки та її місія пов'язані насамперед з материнством і сім'єю. Соціальна, громадська та професійна діяльність вважаються другорядними сферами. Жінка може мати власні професійні інтереси і прагнути до кар'єри, але материнські обов'язки вважаються абсолютним пріоритетом для матері, яка повинна

залишити роботу і навіть думати про кар'єру на невизначений час. Сімейні обов'язки розглядаються як центр життя жінки, але не чоловіка, який має інший фокус. Однак, домашні обов'язки повинні розподілятися порівну між дружиною і чоловіком, оскільки визнається, що ведення домашнього господарства - це важка праця.

- Це важка праця, і шлюб має ґрунтуватися на взаємній повазі, довірі та підтримці.

Обмеження жінок приватною сферою призводить до втрати соціальної компетентності та відчуття причетності до суспільних процесів, зниження самооцінки, матеріальної, моральної та психологічної залежності від чоловіка, відмови від власних планів та поглядів на користь дітей та сімейного спокою. Наслідки можуть проявлятися в дрібних побутових конфліктах, розчаруваннях, депресіях і психосоматичних розладах.

Жінка, яка обирає шлях самореалізації "сім'я і кар'єра одночасно", може відчувати себе перевантаженою, їй не вистачає часу та енергії на виконання всіх обов'язків у бажаній якості, що призводить до почуття провини перед дітьми та чоловіком, невинуватих вчинків та неконструктивної поведінки. Множинність обов'язків часто призводить до того, що жінки обирають неперспективну роботу, яка не вимагає багато енергії, і відмовляються від кар'єрного зростання. Складність сімейної ситуації та проблеми, що виникають при поєднанні сімейних і професійних ролей, сприяли виникненню конфліктів між жіночими організаціями. Існували розбіжності щодо ідеології та тактики досягнення цілей. Спільною була думка про те, що жінки потребують захисту і що жінки принципово відрізняються від чоловіків тим, що вони виховують дітей і несуть основну відповідальність за сім'ю. Однак існувала й альтернативна точка зору - чоловіки і жінки принципово не відрізняються, тому до жінки слід ставитися насамперед як до людини і лише в другу чергу як до жінки. Нову жінку слід визнавати "як особистість, яка хоче належати до всього людства, а не лише до Товариства допомоги жінкам". У теоретичній сфері було поставлено під сумнів положення про унікальність чоловіків і жінок [6, с. 13].

Жінка, яка обирає кар'єрну самореалізацію, може зіткнутися з невидимими перешкодами на шляху просування в ієрархії (феномен "скляної стелі") та нижчою оплатою праці порівняно з чоловіками. Оточення може чинити тиск через те, що жінка відмовляється (можливо, тимчасово) виконувати роль матері, яка не відповідає існуючим стереотипам. Істотні зміни в ролі жінок відбуваються не тільки в політичній сфері суспільства, але й в економічній, де вони також отримали реальні можливості для самореалізації. Слід зазначити, що жінкам, які досягли професійної самореалізації, притаманні незалежність у мисленні, судженнях, діях, рішучість, самостійність (автономність), самоповага, вміння приймати рішення і нести за них відповідальність, що є ознакою самореалізації.

Високореалізовані в професійній діяльності жінки характеризуються більш конструктивною поведінкою, спрямованою на задоволення інтересів обох сторін конфлікту, представленою стратегіями співробітництва та компромісу; нижчим рівнем песимізму, депресії, більш активною особистісною позицією, більш вираженою впевненістю в собі, меншою емоційною лабільністю, меншою імпульсивністю та ризикованістю поведінки, менш вираженою сепаративною та споглядальною особистісною позицією, меншим індивідуалізмом, нижчим рівнем недовіри, емоційної дистанційованості, що свідчить про наявність виразного соціального інтересу. Вони більше мотивовані на успіх, ніж на уникнення невдач. У них високий рівень пізнавального інтересу, ініціативності, відповідно високий рівень домагань і впевненості в собі. Особиста активність, яка виражається у професійному самовизначенні, змінила становище жінок у політичній та економічній сферах, трансформувала такий соціальний інститут, як сім'я, а отже, і роль жінки в ній. Жінки стають більш впливовими в сім'ї завдяки підвищенню їхнього соціального статусу в суспільстві в цілому [13, с. 92].

Таким чином, професійна самореалізація жінки є позитивним чинником формування її особистості. Цей висновок дає підстави рекомендувати у виховному процесі дівчат-підлітків приділяти увагу формуванню активної особистісної позиції,

власної життєвої стратегії та зосереджувати увагу на процесі особистісної самореалізації, у тому числі й професійної самореалізації.

Передумовами успішної професійної самореалізації жінок є

1) усвідомлення власного потенціалу, сильних і слабких сторін, здібностей, бажань і прагнень

2) сприятливі зовнішні обставини, які не пригнічують прагнення жінки до самореалізації, а сприяють їй

3) відкритість жінки до нових ідей, нового соціального досвіду, готовність ризикувати, помилятися і відмовлятися від старих звичок.

Суперечності між прагненнями особистості жінки та існуючими стереотипами у розподілі ролей можуть призводити до внутрішньоособистісних конфліктів та проблем у формуванні жіночої ідентичності, що ускладнює особистісний розвиток. Постмодерна соціальна реальність виходить за межі традиційного розподілу праці, більшість жінок зайняті поза домом, і сфера професійної самореалізації є для них такою ж важливою, як і родинна та приватна сфера. Еволюція соціальних ролей чоловіків і жінок у бік розширення соціальних і професійних ролей жінок та їхньої економічної незалежності змінює характер взаємовідносин між чоловіками і жінками в сім'ї, оскільки жінки переоцінюють власні можливості і потреби. Іншими словами, маючи високу самооцінку, вони переоцінюють чоловіків як своїх партнерів і висувають до них нові вимоги.

Сім'я, рівність у сім'ї означає для жінок справедливий розподіл хатньої роботи та догляду за дітьми між дружиною і чоловіком, чоловікам необхідно навчитися піклуватися про інших, що допоможе їм навчитися приймати точку зору інших і, що найголовніше, навчить їх бути справедливими. Така ситуація не руйнує інститут сім'ї як такий, як це іноді проголошується, а свідчить про кризу в розвитку сім'ї, коли ставляться під сумнів раніше існуючі уявлення і цінності. Криза сім'ї, таким чином, виражає кінець цілої епохи нерівних відносин між статями, відносин домінування і підпорядкування. Більш-менш гармонійне існування чоловіка і жінки в сім'ї

асоціюється виключно з рівним стилем взаємодії. Звичайно, це не означає розмивання кордонів між статями. Сучасне суспільство, як і будь-яке інше, різноманітне, але це різноманіття виключає дискримінацію за ознакою статі, включає право бути іншим, право задовольняти потреби в самореалізації, проявляти свою індивідуальність, тобто звеличує жінку, створює реальні можливості для особистісного розвитку. [33, с. 5]. Крім того, слід підкреслити, що сім'я має великий вплив на формування особистості, будучи ретранслятором соціальних норм і традицій. Саме вона визначає основні гендерні стереотипи.

Більшість чоловіків і жінок вважають, що домінування в сім'ї не залежить від економічного внеску чоловіка, і, як правило, саме жінка розпоряджається грошима. Дружина може мати власні професійні інтереси і прагнути до кар'єри, але материнські обов'язки вважаються абсолютним пріоритетом для жінки-матері, яка повинна залишити роботу і навіть думати про кар'єру на невизначений термін. Сімейні обов'язки розглядаються як центр життя жінки, але не чоловіка, який має інший фокус. Однак, домашні обов'язки повинні розподілятися порівну між подружжям, оскільки визнається, що ведення домашнього господарства - це важка праця, а шлюб повинен ґрунтуватися на взаємній повазі, довірі та підтримці.

Багато національних опитувань показують, що жінки виступають за збереження основ рівноправної сім'ї радянського зразка, додаючи до цього вимогу, щоб чоловік заробляв гроші. Жінка в такій сім'ї може працювати і навіть робити кар'єру, хоча основна відповідальність за сім'ю і дітей лежить на ній. Складається враження, що жінки хотіли б звільнитися від відповідальності за економічний бік сімейного життя, але не готові прийняти роль домогосподарки і хочуть зберегти контроль над чоловіком і дітьми в сім'ї.

Чоловіки, особливо молоді, вважають себе частиною сім'ї і хотіли б будувати подружні стосунки за традиційною моделлю, а стосунки між батьками і дітьми - за модернізованою моделлю, послаблюючи батьківський контроль і опіку. Однак

більшість чоловіків все ще визнають, що кар'єра дружини так само важлива, як і кар'єра чоловіка, і що подружжя повинно розділяти домашні обов'язки.

У постіндустріальному суспільстві змінюються базові «сімейні» цінності та ідеали. На зміну патріархальному гендерному контракту, тобто контракту на ведення домашнього господарства та догляд за чоловіком і дітьми для жінки і забезпечення матеріального добробуту сім'ї для чоловіка, приходять гендерний контракт рівного статусу для обох партнерів, згідно з яким на зміну жорсткій ієрархії приходять вирівнювання позицій, прав і можливостей чоловіків і жінок у публічній та приватній сферах. Сімейні стосунки залежать від соціально-економічних умов життя суспільства і мають тенденцію змінюватися разом з ними. Діти засвоюють гендерні ролі, характер і статус на прикладі своїх батьків. З іншого боку, якою б неминучою не здавалася передача гендерних стереотипів у сім'ї, саме тут є великі можливості для формування більш благополучної та гендерно збалансованої особистості. Приклади паритетних стосунків між подружжям, заснованих на взаєморозумінні та взаємопідтримці, вже не будуть основою соціалізації, яка відтворює гендерну асиметрію, тобто джерелом пригнічення жінок у суспільстві. Таким чином, загальне значення змін у сім'ї, а разом з нею і ролі жінки в суспільстві, полягає в тому, що на цьому етапі відбувається пошук нового балансу і гармонії між індивідуальною, приватною і публічною сферами, які по суті є ознаками більш широких змін в культурі і суспільстві.

Більшість дослідників виступають за залучення чоловіків і старших дітей до виконання сімейних обов'язків, таких як хатня робота і догляд за дітьми, а також за професійне залучення жінок. Сучасні жінки потребують самореалізації за межами сім'ї, що забезпечує їх включеність у суспільні процеси та покращує соціальне і психологічне благополуччя. Реалізація в сімейній сфері не підвищує самооцінку жінки. Професійна самореалізація сприяє підвищенню самооцінки та самоповаги жінки. Таким чином, професійна самореалізація особистості жінки може бути мірилом успішності особистісного розвитку.

Жінки з високим рівнем сімейної самореалізації не повністю відповідають критеріям особистісного розвитку: вони мають високий соціальний інтерес, але середній рівень самореалізації та самоефективності. Високореалізовані в сімейній сфері жінки потребують психологічної допомоги в набутті навичок саморегуляції, раціонального планування діяльності та налагодженні стосунків у сім'ї на основі взаємоповаги. Тому таким жінкам можна рекомендувати релаксацію, мотиваційні тренінги, тренінги асертивності, міжособистісного спілкування та прийняття рішень [15, с. 18-20].

Загалом особистісні характеристики жінок з низьким рівнем самоактуалізації в сім'ї відповідають визначеним нами показникам розвитку особистості. Виняток становить параметр активності. З метою корекції цієї характеристики мотиваційної сфери доцільним видом психологічної роботи з такими жінками є мотиваційно-приймальний тренінг.

Реалізація життєвих планів щодо сім'ї не може бути мірилом розвитку особистості: реалізація жінки в сімейній сфері не сприяє підвищенню самооцінки. Серед рис, які допомагають жінкам самореалізуватися в сімейній сфері, - спрямованість на міжособистісну взаємодію, альтруїзм, оптимізм, активна життєва позиція та емоційність. Рис, які перешкоджають такому типу самореалізації, включають ідеалізацію стосунків з іншими, низький рівень домагань, пасивну життєву позицію та схильність до покірної поведінки.

Самореалізація особистості жінки в реальних умовах життя більшою мірою пов'язана з професійною самореалізацією і меншою - з реалізацією життєвих планів щодо сім'ї. Задоволеність роботою та професійна самореалізація виявилися одними з найважливіших чинників суб'єктивного благополуччя жінки. Реалізація життєвих планів, пов'язаних з роботою та сім'єю, перебуває у зворотному зв'язку. Жінкам важко поєднувати ці дві сфери життя: реалізація в одній з них обмежує увагу до іншої. Становище жінок у суспільстві стрімко змінюється: подвійна зайнятість, надмірна відповідальність за дітей, заборони на багато престижних видів діяльності,

сегрегація на низькооплачуваній роботі та відчуження від процесу управління на всіх рівнях відходять у минуле. Сучасне суспільство змінило не тільки статус жінки в суспільстві, а й саме ставлення до жінки як суб'єкта соціальної активності [14, с. 54-56].

Узагальнюючи, можна сказати, що сучасний етап змін у сім'ї полягає в тому, що зі зміною ролі жінки в суспільстві змінилася і її роль у сімейній структурі. Жінка в сім'ї набула нового значення. Сучасна сім'я трансформується, щоб знайти баланс один з одним і зі своїми партнерами; зник сам сенс шлюбу; сім'я більше не призначена тільки для того, щоб мати дітей. Зараз сім'я стає більш щирою і гармонійною структурою, щоб дати людині можливість духовного відпочинку; зараз сім'я є своєрідним місцем відпочинку в бездушному світі. Сучасні умови сімейного життя - це спільність у всьому і рівність; жінка більше не підпорядкована чоловікові, тепер вона незалежна і може працювати і заробляти гроші нарівні з чоловіком. Статус жінки в сім'ї змінився і на краще. Сімейні стосунки вийшли на рівноправну позицію, а стосунки між статями стають більш гармонійними та взаєморозуміючими.

1.2. Сфери самореалізації сучасної жінки в умовах воєнного стану

Від початку російської агресії проти України у 2022 році українські чоловіки та жінки стали на першій лінії оборони від агресора і прославилися своєю мужністю, вірністю присязі та високим професіоналізмом. Жінки, незважаючи на їхню меншу чисельність у Збройних Силах України, також відіграли ключову роль у захисті України, а їхня участь у бойових діях свідчить про незламність духу та рішучість українського народу. У запеклій бойовій обстановці українські жінки-військовослужбовці проявили себе як мужні воїни, лідери та стратеги.

На жаль, багато з них загинули на полі бою, але їхня жертва не була марною. Вони стали символами українського опору та мужності, а їхні імена збереглися в історії як героїв та героїнь, які віддали своє життя за незалежність України.

Українські жінки беруть активну участь у боротьбі з расистським агресором. Наразі в Збройних Силах України служать близько 60 000 жінок на різних посадах: від передової до цивільної служби Збройних Сил України. Наразі у Збройних силах України служать понад 25 000 жінок. Але ця цифра набагато більша, оскільки є медики та бійці добровольчих підрозділів.

Участь жінок у збройних конфліктах має глибоке багатовікове коріння. Протягом історії жінки виконували багато ролей - від медсестер до пілотів винищувачів, від шпигунства до снайперства. Проте важливість їхньої ролі у збройних конфліктах часто недооцінювалась або була невидимою. Інтеграція жінок у військове середовище може сприяти створенню більш стійких, адаптивних і ефективних військових формувань. Тому розуміння і визнання ролі жінок у збройних конфліктах є важливим питанням для будь-якого сучасного суспільства.

Обговорення ролі жінок у російсько-українській війні є важливим з кількох причин:

1. Визнання їхнього внеску: незважаючи на гендерні стереотипи та упередження, багато жінок брали активну участь у бойових діях, завданнях бойового забезпечення, наданні медичної допомоги та інших важливих завданнях військової служби. Їхній внесок заслуговує на визнання та повагу.

2. Боротьба з упередженнями: військова служба, зокрема участь у бойових діях, часто вважається «чоловічою» роботою. Жінки, які вступають на військову службу, часто стикаються з гендерними упередженнями. Висвітлення їхньої ролі допомагає змінити ці стереотипи. Психологічна підтримка: розповіді про досвід жінок на війні можуть допомогти іншим жінкам, які пережили або переживають подібні обставини, почути себе не самотніми та знайти способи адаптації та відновлення.

3. Зміцнення спільноти жінок: військовий досвід може створити унікальний зв'язок між жінками, які мають спільні виклики та перешкоди. Обговорення цього досвіду може зміцнити цей зв'язок і створити платформу для майбутньої підтримки.

4 Внесок у військовий розвиток: Досвід жінок може надати цінні уроки щодо реформування та модернізації збройних сил України. Це може призвести до покращення підготовки солдатів, тактики ведення бойових дій, логістики, медичного забезпечення тощо.

5. Роль у мирних процесах: жінки часто наголошують на важливості мирного врегулювання конфліктів і можуть відігравати ключову роль у післявоєнній миротворчій діяльності.

6. Внесок у забезпечення гендерної рівності: визнання ролі жінок у збройних конфліктах сприяє загальним зусиллям із забезпечення гендерної рівності в суспільстві [20].

З огляду на вищезазначене, важливо не лише говорити про роль жінок у російсько-українській війні, а й просувати та захищати їхні права, визнавати їх на всіх рівнях суспільства. З початком російської агресії проти України у 2022 році роль жінок у збройному конфлікті набула особливого значення. З одного боку, увага ЗМІ до жінок на передовій була важливою для підняття бойового духу. З іншого боку, ця увага породила додаткові стереотипні виклики щодо безпеки жінок та дотримання стандартів гендерної рівності [20].

Усе це свідчить про необхідність подальших досліджень ролі жінок у збройних конфліктах, особливо в контексті російсько-української війни, з метою розуміння їхньої важливості та розробки стратегій підтримки жінок на службі в майбутньому [34].

Окремої уваги заслуговує наявний досвід участі жінок у збройних конфліктах та масштабних війнах.

Таким чином, жінки-військовослужбовці беруть безпосередню участь у військових операціях і заперечують гендерні відмінності під час служби. Сьогодні в багатьох країнах (в тому числі і в Україні) за право жінок брати участь у бойових діях активно борються. Все більше феміністок готові виправдовувати і навіть схвалювати війни заради захисту і справедливості, тому все більше жінок вступають

до лав збройних сил. Виконуючи ті ж функції, що й чоловіки, жінки-військовослужбовці продовжують прагнути створити сприятливий психологічний та моральний клімат, мінімізуючи ризики та нівелюючи непривабливі риси війни.

Крім того, війна породжує ще кілька типів жіночих ролей: волонтерки, лікарки, колаборантки і, нарешті, жінки-матері як уособлення сили духу і жертвовності.

З 2014 року багатьом українським жінкам було відмовлено у призові до армії та територіальної оборони, тому вони стали волонтерами: виготовляють коктейлі Молотова, плетуть маскувальні сітки тощо. Жінка-матір звикла захищати себе, тому волонтерство для неї - звична справа. Ще одна роль матерів - збір коштів для армії. Українські матері збирають продукти харчування для армії та гроші на придбання необхідного спорядження. Вони жертвують свої заощадження, публікують інформацію про потреби армії в соціальних мережах, звертаються до бізнесу.

Переважає більшість українських волонтерів, як можна легко побачити навіть на фото і відео, опублікованих у соціальних мережах та ЗМІ, - це жінки. Вони виконують колосальну роботу, спрямовану, в першу чергу, на допомогу українським солдатам, які захищають громадянство країни на передовій, в боях проти рашистської орди.

Волонтери у співпраці з неприбутковими організаціями здійснюють волонтерську допомогу Збройним силам України та постраждалим від широкомасштабної військової агресії Росії проти України, збирають кошти та закупають товари для фронту і мирного населення, координують роботу центрів допомоги внутрішньо переміщеним особам, готують потенційні місця для розміщення людей, надають психологічну допомогу дітям та молоді, здають кров, організовують допомогу літнім людям, їздять на фронт і з фронту. Це ті сфери волонтерської діяльності, які є найпотужнішими під час війни.

На місцевому рівні багато жінок зголосилися допомагати боротися з наслідками агресії та задовольняти потреби прифронтової зони і внутрішньо

переміщених осіб. Це було особливо важливо на ранніх етапах війни, коли державні адміністративні структури були недостатньо мобілізовані для реагування на ситуацію. Багато жінок-медиків і волонтерів долучилися до роботи в медичних пунктах на фронті, надаючи першу допомогу пораненим і забезпечуючи їх необхідними медикаментами та матеріалами.

Жінки з різних регіонів України активно збирають та розподіляють гуманітарну допомогу вимушеним переселенцям, облаштовують тимчасові притулки та надають психологічну підтримку. Жінки-волонтерки організували логістичні коридори для доставки на передову необхідних ресурсів: продуктів харчування, одягу, обладнання, засобів зв'язку тощо. Жінки брали активну участь у поширенні правдивої інформації про події на фронті, протидії російській пропаганді та підтримці бойового духу українського народу. Після повернення з фронту багато бійців потребували психологічної, соціальної та професійної реабілітації. Волонтери допомагали їм адаптуватися до цивільного життя, навчали новим професіям та допомагали знайти роботу. Завдяки активній участі волонтерів, як жінок, так і чоловіків, Україна змогла забезпечити належний рівень підтримки своїх громадян в один з найскладніших періодів своєї історії.

У більшості випадків жінки-солдатські матері зосереджуються не на власній жертвності, а на турботі про всіх солдатів, які є рятівниками своєї країни. У такий спосіб жінки втілюють гуманістичні ідеали патріотизму, захисту та порятунку, сприяючи розумінню небайдужості як альтернативи дискримінації та насильству.

Сьогодні українські жінки-воїни повторюють подвиги своїх бабусь та прабабусь, служать у піхоті та артилерії, у медичних та розвідувальних підрозділах тощо. Але чим керуються матері, коли залишають своїх маленьких дітей з іншими членами сім'ї і йдуть на війну? Як правило, жінка залишає своїх дітей, щоб захищати їх сама, підкоряючись природному інстинкту матері і переслідуючи принцип рівності з чоловіками.

Наші солдати беруть участь у справедливій оборонній війні заради любові до своєї Батьківщини, заради своїх сімей, заради своїх матерів. Відправлення чоловіків на оборонну війну завжди розглядалося не як акт насильства, а як героїзм найвищого ґатунку, а матері солдатів, які не перешкоджають їм йти на війну, стали прикладом підвищеної громадянської відповідальності, патріотизму і невимовної жертвності.

Ще одна роль матерів під час війни - допомога в госпіталях. Знову ж таки, з часів Першої світової війни матері працювали помічницями в госпіталях, оскільки професійно важливі якості медсестер дуже схожі на материнські: терпіння, доброта серця і характеру, вміння приділяти постійну увагу і тактовність. Близькою до цієї ролі є роль матері, яка доглядає за пораненим солдатом. Ця роль стає постійною для жінки, чия дитина отримала поранення на війні, і вимагає великих фізичних і моральних сил, оскільки дуже важко доглядати за фізично пораненою або травмованою дитиною з психологічними і психічними проблемами.

Таким чином, незважаючи на гендерні стереотипи та упередження, багато жінок беруть активну участь у бойових діях, виконанні завдань бойового забезпечення, наданні медичної допомоги та інших важливих завдань бойової служби. Їхній внесок заслуговує на визнання та повагу. Деякі жінки служать пліч-о-пліч з чоловіками на передовій, виконуючи ті ж ролі стрільців, командирів і навідників. Їх мужність і рішучість є прикладом для інших, показуючи, що жінки можуть бути такими ж ефективними, як і чоловіки; багато жінок служать медиками, рятуючи життя поранених, часто під ворожим вогнем. Їхній внесок у порятунок життів важко переоцінити. Жінки-розвідниці, зв'язківці та інші фахівці допомагають забезпечити успіх бойових операцій, надаючи критично важливу інформацію та забезпечуючи зв'язок.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ЖІНОК В КРИЗОВИХ УМОВАХ

2.1. Основні проблеми самореалізації жінки в умовах війни

Під час нинішньої війни українські жінки не лише стали свідками жахів війни, але й беруть у ній активну участь, ставши невід'ємною частиною військового механізму. Це основні виклики, з якими стикаються жінки на фронті.

Незважаючи на їхню мужність і внесок, роль жінок на війні часто залишається невидимою або недооціненою. Засоби масової інформації, репортажі та військові звіти часто зосереджуються на героїчних вчинках чоловіків, залишаючи внесок жінок у тіні; приєднуючись до армії, жінки також долають культурні та соціальні бар'єри. Ставлення до жінок на службі не завжди позитивне, і їм часто доводиться доводити свою компетентність і професіоналізм у «чоловічому» світі війни.

Різні групи жінок в Україні мають різні потреби, ставлення та досвід вторгнення. Опитування, проведене BBC Media Action в Україні наприкінці 2022 - на початку 2023 року, показало, що особливо вразливими є жінки з інвалідністю, літні жінки (55 років і старші) та жінки, які проживають на непідконтрольних уряду територіях. Однак важливо визнати, що жінки є не лише вразливою групою або жертвами цієї війни. Кількість жінок в українській армії подвоїлася з 2014 року і зараз становить п'яту частину збройних сил країни [49].

За останні роки в Україні спостерігається значний прогрес на шляху до більшої гендерної рівності та гендерних прав. Однак повномасштабна війна, що триває, загрожуює поглибленням існуючої нерівності та дискримінації за ознакою статі та інтерсекціональності, а жінки, як правило, не залучені до офіційних процесів прийняття рішень, пов'язаних з гуманітарною діяльністю, миротворчістю та іншими сферами, які безпосередньо впливають на їхнє життя [35].

Жінки в Україні, які не є жертвами домашнього насильства, стурбовані питаннями зайнятості, а також психічного та фізичного здоров'я, але вони також є групою, яка найчастіше повідомляє про те, що постраждала від війни. Вони

особливо активно займаються волонтерством і жертвують кошти на підтримку військових зусиль.

Війна, безпека та захищеність стали основними щоденними проблемами для 62% учасників опитування. Вони зазначили, що відчують тривогу і занепокоєння за власну безпеку та безпеку своїх родин, особливо родичів і друзів, які перебувають на війні. Особливо занепокоєні війною жінки старшого віку: 70% респонденток у віці 55 років і старше заявили, що це їхня щоденна турбота, порівняно з 59% жінок у віці 35-54 років і 50% жінок у віці 18-34 років [20].

Війна спричинила високий рівень невизначеності, що означає, що жінки не можуть планувати своє майбутнє. Вони також згадували, що їм доводиться працювати і піклуватися про дітей, поки їхні чоловіки або партнери воюють на війні. Наприклад, внутрішньо переміщені жінки (ВПО) говорили про проблеми з пошуком нової роботи на новому місці. У сільській місцевості жінки-фермери страждають від пошкодженої інфраструктури, зростання цін на товари, знищення та вилучення сільськогосподарських земель.

У цьому дослідженні внутрішньо переміщені жінки описали труднощі, з якими вони зіткнулися при пошуку житла та роботи, ізоляцію, пов'язану з розлукою з родиною, друзями та домом, а також проблеми адаптації до нової громади та проживання в чужому домі (навіть у домі родичів або друзів). Жінки також згадували різні проблеми, з якими вони зіткнулися у сфері освіти. Молодші жінки-переселенки зазначили, що їм було важко відвідувати всі університетські заняття онлайн. Матері жінок-ВПО були стурбовані тим, чи матимуть їхні діти доступ до освіти після переїзду, а також тим, що їм доведеться приймати рішення без партнера або сім'ї. Жінки-ВПО також переймалися тим, чи зможуть вони дозволити собі орендувати квартиру, купувати предмети побуту та одяг (багато з них не змогли взяти з собою багато речей, коли покидали свої домівки).

Жінки на непідконтрольних уряду територіях повідомили, що гостріше відчують наслідки війни, особливо з точки зору доступу до інформації, медичних

і соціальних послуг. Літні жінки (віком 55 років і старші) на непідконтрольних уряду територіях значно частіше повідомляли про відсутність доступу до медичних і соціальних послуг порівняно з молодими жінками на тих самих територіях (69% порівняно з 35% для жінок віком 18-34 роки). Аналогічно, жінки старшого віку, які проживають на непідконтрольних уряду територіях, частіше повідомляли про труднощі з доступом до ефективних санітарних послуг (42% порівняно з 23% серед молодих жінок), продуктів харчування (60% порівняно з 34%) та доступу до інформації (63% порівняно з 39%). У якісному дослідженні жінки, які проживають на непідконтрольних уряду територіях, згадували про проблеми, пов'язані з обстрілами та пошкодженням будинків і будівель. Вони також згадували про повсякденні труднощі життя в умовах російської окупації, такі як зміна валюти та проблеми з доступом до зарплат і пенсій [20].

Під час війни роль жінок у суспільстві може кардинально змінитися. Війна не лише приносить руйнування та смерть, але й спричиняє соціальні зміни в житті багатьох людей. Особливо це стосується жінок, які стають єдиними годувальниками після втрати чоловіка або коли він відсутній через бойові дії. Саме тут вирішального значення набувають фактори, що переважають:

- тривала відсутність вдома може призвести до втрати тісних зв'язків з членами сім'ї, особливо з дітьми, які ростуть і змінюються за відсутності матері; - війна може призвести до серйозних психологічних травм, таких як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), що може вплинути на сімейні стосунки;

- цивільні чоловіки можуть відчувати підвищений тиск щодо забезпечення своїх сімей, особливо якщо вони живуть у зоні конфлікту, де робота та ресурси можуть бути обмеженими;

- Війна може призвести до високого рівня стресу і тривоги, що впливає на їхню здатність функціонувати в сім'ї та суспільстві.

- Подвійний тягар: жінки-військовослужбовці можуть відчувати додатковий тиск, намагаючись збалансувати свої робочі та сімейні обов'язки. Це може призвести до виснаження та стресу;

- жінки-військові можуть зазнавати гендерної дискримінації або сексуального насильства, що може призвести до психологічної травми та ізоляції.

Багатьом цивільним жінкам, які не мали попереднього досвіду роботи або не брали на себе роль основного годувальника, може бути важко знайти роботу в умовах економічної нестабільності, спричиненої війною. У суспільстві з традиційними стереотипами гендерних ролей жінки можуть зіткнутися з нерозумінням і осудом через зміну своїх соціальних ролей. Стрес від втрати коханої людини, необхідність утримувати сім'ю і пристосовуватися до нової ролі можуть призвести до психологічного розладу; у випадках, коли жінки стають єдиними дорослими в сім'ї, їм може не вистачати мережі підтримки, яка б допомагала у вирішенні побутових і виховних питань. Окрім заробітку для утримання сім'ї, жінки несуть повну відповідальність за всі домашні обов'язки, включаючи виховання дітей, догляд за літніми родичами та хатню роботу; жінки можуть відчувати себе відчуженими від своєї громади через зміну життєвої ситуації або через те, що їхня нова роль не завжди визнається і підтримується суспільством;

Хоча жінки беруть активну участь у військових операціях та інших важливих аспектах оборонної діяльності, їхнє представництво у прийнятті стратегічних рішень залишається недостатнім. Це стосується не лише військового сектору, але й політичних, економічних та соціальних аспектів життя країни. Основним критерієм тут є історичний контекст: традиційно прийняття рішень вважається «чоловічою» сферою. Жінок часто відсувають на задній план, вважаючи, що їхня основна роль - піклуватися про дітей і домашнє господарство.

Обмежений доступ до ресурсів: жінкам часто бракує необхідних ресурсів, таких як освіта, кошти або соціальні мережі, щоб робити кар'єру на високих рівнях

влади; стереотипи та упередження. Гендерні стереотипи, поширені в суспільстві, можуть впливати на сприйняття компетентності та лідерських здібностей жінок; потреба в інклюзії: представництво жінок у процесі прийняття рішень є не лише питанням рівності, але й ефективності. Різноманітний досвід і перспективи можуть призвести до прийняття більш обґрунтованих і збалансованих рішень. Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» закликає до посилення ролі жінок у мирних процесах, переговорах і постконфліктному відновленні.

Однією з головних логістичних проблем для жінок-військових є військове спорядження та припаси, які, як правило, розробляються та виготовляються з урахуванням потреб чоловіків. Взуття та форма можуть бути незручними або непридатними для жінок, оскільки вони зазвичай створюються з думкою про чоловіків. Використання невідповідної форми чи взуття може призвести до дискомфорту, розтягнень або інших травм.

Жінки можуть зіткнутися з проблемами, пов'язаними із захисними жилетами, шоломами або спорядженням, які також часто розробляються з думкою про чоловіків. Погано підібраний жилет або каска можуть знизити рівень захисту під час бою.

Жінки можуть зіткнутися з проблемами під час експлуатації військової техніки, оскільки багато елементів управління або дизайну зазвичай розроблені для чоловіків. Наприклад, сидіння в бойових машинах часто розраховані на великих чоловіків, що може створювати труднощі для жінок.

Відсутність приватності та належних умов є важливою проблемою, з якою стикаються військовослужбовці, особливо жінки, на передовій. Жінки на службі можуть стикатися з додатковими проблемами, пов'язаними з особистою гігієною, особливо в період після введення воєнного стану. Неналежні санітарні умови та відсутність приватності в питаннях особистої гігієни можуть стати додатковим джерелом стресу та незручностей.

Неможливість змінити одяг і неналежні санітарні умови можуть призвести до розвитку різних шкірних захворювань та інфекцій. Чоловіки також борються з проблемами приватності та гігієни, хоча їхні фізіологічні потреби можуть бути дещо менш складними. Однак погана гігієна і відсутність приватності також можуть призвести до шкірних захворювань, інфекцій і загального дискомфорту.

Обидві статі можуть відчувати психологічні наслідки відсутності приватності, включаючи стрес, дискомфорт і зниження морального духу. Основним завданням є забезпечення рівного доступу до відповідного обладнання та забезпечення комфорту і безпеки для всього військовослужбовців, незалежно від статі.

Існує упередження, що жінки фізично менш здатні впоратися з вимогами військової служби, особливо в інтенсивних бойових умовах. Це один із стереотипів щодо жінок у війську. Кілька важливих моментів, на які слід звернути увагу в цьому контексті: так, між чоловіками і жінками існують біологічні відмінності, зокрема, у фізіології, а часто і в силі та витривалості. Однак це не означає, що жінки не можуть ефективно виконувати військові обов'язки.

Багато жінок успішно служили в армії та брали участь у бойових діях, довівши, що вони фізично здорові; Тренування та підготовка: належні фізичні тренування та підготовка можуть допомогти жінкам подолати деякі з цих біологічних відмінностей. Належні методи тренувань можуть допомогти жінкам збільшити свою силу і витривалість до рівня, необхідного для виконання військових обов'язків; Жінки на бойових ролях: Існують докази того, що жінки можуть бути дуже ефективними на бойових посадах. Наприклад, жіночі снайперські або розвідувальні команди можуть бути дуже ефективними завдяки їхнім кращим навичкам комунікації та спостереження.

Російсько-українська війна кинула виклик українському суспільству в цілому, але, зокрема, висвітлила значні гендерні проблеми та упередження, що існують в українському секторі безпеки та оборони. Війна показала, що,

незважаючи на попередні зусилля, спрямовані на просування гендерної рівності, в деяких випадках старі погляди та радянські практики залишаються на місці.

Як наслідок, жінки, які служать в українських збройних силах, виявилися надзвичайно відданими, мужніми та компетентними солдатами. Вони заслужили визнання і повагу за свою роль в обороні України. Це не тільки важливо для нинішньої війни, але й має глибокі наслідки для майбутнього військової служби в Україні.

2.2. Соціологічні виміри самореалізації молодої жінки в сімейній сфері (на прикладі м. Мелітополя)

У суспільстві склалися гендерно-рольові стереотипи, згідно з якими дім - це традиційно жіноча сфера, а робота - чоловіча. Однак жінки швидше і охочіше входять у світ бізнесу, ніж чоловіки в домашню сферу. В епоху фундаментальних соціально-економічних змін у суспільстві виникає потреба дослідити орієнтації сучасних жінок. В умовах трансформації суспільства, що відбувається, гендерні стереотипи та гендерні ролі в сучасних молодих сім'ях продовжують змінюватися. Змінюється становище жінки в суспільстві, збільшується її робоче навантаження, змінюються сімейні стосунки. Сьогодні українським жінкам доводиться робити вибір: сім'я чи кар'єра. Проте жінки намагаються поєднати роботу і сім'ю. Незважаючи на те, що жінки намагаються бути рівними з чоловіками, їм це не завжди вдається.

Оскільки все більше жінок відмовляються від традиційно закріплених гендерних ролей і виходять у нові соціальні сфери та відповідні соціальні ролі, важливо було з'ясувати, що є найважливішим у житті для сучасних молодих сімей. Тому у травні 2021р. Центр соціологічних досліджень імені Богдана Хмельницького МАУП провів опитування, в якому авторка взяла участь. В опитуванні взяли участь 120 молодих жінок. Вибірка є неповторною,

невипадковою та спонтанною. Результати анкетного опитування були оброблені за допомогою програмного пакету SPSS 17.0.

Результати опитування показали, що третина респондентів (30,8%) вважають, що найважливішим у житті для них є дім, сім'я та діти, ще третина респондентів (33,2%) вважають, що важливими є і сім'я, і робота, а для 20,2% - кар'єра та професія. 10,7% респондентів назвали високий рівень культури, духовний розвиток та самовдосконалення, а для 5,1% найважливішим у житті є матеріальна забезпеченість. У своєму інтерв'ю респондентка Олена зазначила, *що «найголовніше - бути коханою дружиною і матір'ю, а робота вже не так важлива»*.

Водночас, результати опитування показують, що сім'я та діти знаходяться на вершині системи цінностей жінок. Жінки хочуть мати можливість працювати і професійно реалізовуватися, але вони не мають більш чіткого уявлення про свою кар'єру, ніж чоловіки. Вони бачать свої життєві та кар'єрні перспективи як поєднання материнських, сімейних та професійних функцій і планують перервати кар'єру на деякий час, щоб народити дитину та доглядати за малолітніми дітьми, залежно від обставин. Респондентка Олена розповіла в інтерв'ю, що *«вона навчається, але для того, щоб народити дитину і доглядати за нею, їй доведеться навчатися за індивідуальним планом»*. Успішна кар'єра в розумінні жінок передбачає професійний розвиток і просування по службі лише за умови, що це не заважає виконанню материнських обов'язків. Таким чином, жінка розглядає свою кар'єру як успіх у житті в цілому. При цьому необхідно ототожнювати не тільки роботу, але й успішне виконання функцій матері та дружини.

На запитання *«Що для Вас означає слово “сім'я”?»* респонденти відповіли так наступним чином: для 35,7% - це люди різних поколінь, пов'язані узами кровної та духовної спорідненості; для 29,4% - це взаєморозуміння, затишок, спільні інтереси та духовна єдність. Для 14,7% - це двоє людей, які люблять одне одного; 6,8% вважають, що це батьки і діти. 6,5% опитаних вважають, що це люди з різних

поколінь, пов'язані кровними узами і духовною спорідненістю, і що це соціальна одиниця, в якій і ті, і інші є рівними - 3,7%; а кількість респондентів, які вважають, що сім'я - це коли є штамп у паспорті, становить лише 1,4%.

Проте більшість молодих людей вважають, що сім'я - це велика відповідальність, турбота один про одного та дітей. Респондентка Тетяна зазначила, що *«найголовніше в житті - це народження дитини, тому що з народженням дитини ти стаєш справжньою сім'єю»*. А Олена розповідала, що *«вони зі своїм хлопцем живуть в цивільному шлюбі, але вони вважають, що це лише репутіція сімейного життя. Але пройшов час і вони зареєстрували свої відносини зі своїм чоловіком, бо зрозуміли, що стали справжньої родиною тільки після укладання шлюбу»*.

Таким чином, дослідження показало, що молоді жінки розуміють сім'ю як об'єднання осіб, пов'язаних шлюбом або кровним спорідненням, спільністю побуту і взаємною моральною відповідальністю, соціальна необхідність якого визначається потребою суспільства у фізичному і духовному відтворенні населення. Для них сім'я є одним з найдавніших соціальних осередків суспільства, що виконує низку соціально важливих функцій. Залежно від пріоритетів того чи іншого суспільства, періодів історичного розвитку змінювався як характер виконання сім'єю тих чи інших функцій, так і їхня ієрархія.

Майже третина респондентів (28,8%) уявляють собі ідеальну модель сім'ї як мир і злагоду, виховання дітей навіть без відмови від власних інтересів на користь них; для 19,4% - це взаємна любов, повага і розуміння між подружжям, відсутність зради, для 16,6% - коли в сім'ї присутні всі морально важливі якості: доброта, чуйність, довіра. Для 10,3% респондентів - це сім'я, в якій люди вміють йти на компроміс і поступки. 8,6% респондентів вважають, що важливу роль відіграють кар'єра, досягнення та партнерські стосунки; 7,1% - фінансова стабільність, безпека та віра в майбутнє.

Проте є й такі сім'ї, які вважають, що ідеальних сімей не існує (6,9%); 2,3% згодні з тим, що ідеальною формою сім'ї є вільна, розкута сім'я.

У сучасних молодих сім'ях подружжя не звикло сидіти вдома. Для половини опитаних (48%) сім'я важлива, але робота займає не останнє місце в житті; для третини жінок однаково важливі і сім'я, і робота; 25% опитаних відповіли, що сім'я для них найважливіше, і вони можуть обійтися без роботи, якщо дозволяє матеріальне становище; 4% опитаних поділяють думку, що сім'я робить життя повнішим і цікавішим, але робота і професія все ж таки є найважливішими.

Таким чином, для більшості респондентів сім'я важливіша за роботу, але без роботи вони не можуть існувати. Респондентка Тетяна в інтерв'ю зазначила, що *ідеальних сімей не існує*. Позиція української жінки змінилася порівняно з позицією жінки в 19 та на початку 20 століття, вона стала більш незалежною і почала реалізовувати себе не тільки в сім'ї, але й у професії. Основною характеристикою сучасних жінок є те, що вони працюють нарівні з чоловіками і намагаються зберегти вірність своїй сім'ї. У наш час чоловік не завжди є годувальником, оскільки жінки мають можливість заробляти гроші. Виходячи з цього, можна говорити про зростаюче значення жінки в суспільстві, оскільки вона тепер виконує не лише виховну та репродуктивну функції, а й економічну.

На запитання «Ким Ви бачите себе в майбутньому?» 48% молодих людей відповіли, що бачать себе жінкою, яка приділяє увагу і сім'ї, і роботі; домогосподаркою - 24,6%; жінкою, яка будує кар'єру, нехтуючи дітьми та чоловіком - 14,8%; жінкою, яка приносить основний дохід у сім'ю - 15,4%. Таким чином, більшість жінок виступають за те, щоб працювати і піклуватися про сім'ю, з невеликим відсотком тих, хто хоче бути кар'єристкою. Респондентка Тетяна зазначила в інтерв'ю, що *«чоловіки не розуміють, як важко жінці просто сидіти вдома»*.

Молоді жінки часто стикаються з необхідністю поєднувати професійну діяльність із сімейними обов'язками та вихованням дітей. Труднощі в самореалізації

жінок пов'язані з поширеністю гендерно-рольових стереотипів, існуванням «подвійних стандартів» у підході до виховання підростаючого покоління та розподілом обов'язків у сім'ї та на роботі.

Щодо розподілу обов'язків між подружжям вдома, то більшість респондентів (52%) вважають, що хатньою роботою повинна займатися переважно дружина, а чоловік повинен їй у всьому допомагати; 31% респондентів вважають, що обов'язки повинні бути розподілені більш-менш рівномірно; 17% респондентів вважають, що обов'язки повинні бути розподілені більш-менш рівномірно.

31% респондентів вважають, що домашні обов'язки повинні бути розподілені більш-менш рівномірно; 17% вважають, що домашні обов'язки повинні виконуватися відповідно до навантаження та стану здоров'я; 3,3% респондентів вважають, що домашню роботу повинна виконувати дружина, а чоловік – тільки обов'язки. Респондент Олена у своєму інтерв'ю зазначила, що *«її чоловік їй в усьому допомагає, так як вона не завжди може справитися зі своєю домашньою роботою»*.

Натомість на запитання «Хто, на Вашу думку, повинен бути головою сім'ї?» молодь відповіла наступним чином: 45,6% - спільно; 30,5% - чоловік; 23% - жінка. Таким чином, у сучасному світі молодь вважає, що між подружжям має бути рівність. Респондентка Тетяна зазначила, що *«в їхній родині чоловік займається чоловічою роботою, а вона жіночою роботою, але якщо вона не встигає чоловік їй допомагає»*.

Слід зазначити, що перед визначенням ролі жінки в суспільстві найбільша кількість респондентів (48,5%) вважали, що це жінка і сім'я; для 41,5% - жінка-кар'єристка, жінка-професіонал, вміння поєднувати кілька ролей; для 10% - жінка і бізнес; і жоден респондент не відзначив відповідь «жінка і влада». Важливо зазначити, що майже половина респондентів вважає, що сучасна жінка може і вмє поєднувати кілька ролей одночасно; у сучасному світі жінка-дружина почала реалізовуватися не лише в сім'ї, а й у професії.

Значення жінки в кожній родині зросло, адже вона виконує не лише виховну та репродуктивну функції, але й економічну. Слово «кар'єра» має багато значень: це і заняття, і професія, і шлях до успіху, і вигідне становище в суспільстві. Деякі жінки відмовляються від шлюбу, щоб реалізувати себе в інших сферах життя. Іноді цей вибір не є свідомим. Спочатку вона відкладає шлюб до кращих часів: поки не здобуде вищу освіту, поки не досягне певного кар'єрного рівня на роботі, поки не досягне певного фінансового статусу тощо. А потім, коли всі цілі досягнуті, виявляється, що претендентів на руку і серце красуні-бізнесвумен немає.

В результаті впевнена в собі, енергійна та ініціативна жінка повертається в порожню квартиру і відчуває себе самотньою та нещасною.

В результаті впевнена, енергійна, заповзятлива жінка повертається в порожню квартиру і відчуває себе самотньою і нещасною. Обслуговуючий персонал, працівники торгівлі, вчителі та вихователі, менеджери середньої ланки та творчі працівники - це професії, які традиційно виконують жінки. Жінки і політика, жінки і армія, жінки і правоохоронні органи, жінки і влада - сьогодні жінки реалізують себе і в цих сферах, які традиційно вважалися чоловічими.

Під час опитування респондентам було поставлено запитання «У чому полягає самореалізація жінки як особистості?». Відповіді молодих людей розподілилися наступним чином: майже для половини молодих людей (42%) - це сімейна самореалізація; 15% вважають, що це розвиток незалежної свідомості у жінки і 40% - професійна самореалізація; для 15% - пошук свого місця в житті; натомість 12% вважають, що це досвід сильних жінок, які знайшли вихід із кризових ситуацій; і лише 4% респондентів вважають, що це проблеми освіти і духовності та жіноча самотність. Таким чином, жінки реалізуються в сімейній сфері.

Самореалізація включає в себе реалізацію здібностей людини поряд з реалізацією особистісного потенціалу. Ця категорія передбачає безперервний рух до професійного та особистісного розвитку. Узгодженість між професійним і особистісним розвитком є найбільш корисною для обох процесів, коли досягнення

професійних вершин є також піком особистісного розквіту. Під професійним розвитком розуміється індивідуальний, особистісний процес розвитку здатності самостійно усвідомлювати свої дії та шукати шляхи вдосконалення в цих діях з метою побудови власної кар'єри.

На запитання «Наскільки добре Вам вдається поєднувати сім'ю та роботу» респонденти відповіли наступним чином: 37% - час від часу вдається, але інколи починає страждати або одне, або інше, дуже важко балансувати; 16% - постійно впадаю в крайнощі; 8% - роблю невдалі спроби встигати і працювати, і піклуватися про сім'ю; 27% - дуже добре вдається, жодних проблем; 21% - неможливо, або сім'я, або робота, жінка може встигати тільки щось одне.

Таким чином, головне місце в системі цінностей жінок посідає сім'я та діти, але робота займає не останнє місце в житті. Якщо говорити про роль сучасної жінки в суспільстві, то це все ж таки жінка і сім'я. Основними сферами самореалізації для українських жінок є сімейне життя та професійна діяльність. Способами самореалізації особистості жінки в цих сферах є цілеспрямована діяльність, творчість, активність, самовираження, прояв власного «Я», продуктивна праця, будь-яка суспільна діяльність, соціальна активність, життєтворчість. Важливими є як об'єктивні показники діяльності, так і суб'єктивна оцінка власних досягнень.

Дослідження показало, що сімейне життя та професійна самореалізація є двома важливими і тісно пов'язаними сферами в житті сучасної жінки. Сучасні жінки відчують потребу реалізовувати себе за межами сім'ї. Успішність особистісного розвитку жінки залежить від уміння поєднувати ці дві сфери, здатності досягати автономії та самореалізації.

ВИСНОВКИ

Сьогодення вимагає від кожного бути активним, вміти актуалізувати свої здібності та реалізовувати себе як особистість у різних сферах діяльності та спілкування. Відповідно, зростають вимоги до соціологічних наук допомогти кожному члену суспільства ефективно визначити життєві орієнтири, реалізувати свій особистісний потенціал і подолати труднощі, пов'язані з особистісним розвитком. Самореалізація розглядається як природна тенденція, психологічна потреба, необхідна мета особистісної активності та результат діяльності людини в об'єктивному чи суб'єктивному світі.

Потреба в самореалізації закладена в людині від природи, впливає з інших природних потреб особистості, породжується ними, з одного боку, а з іншого - зумовлює і підпорядковує потреби особистості. Необхідними умовами самореалізації є внутрішня активність особистості, усвідомлення нею життєвих цілей, як елемент самовизначення, самосвідомості та самопізнання.

У процесі самореалізації українські жінки стикаються з певними труднощами, пов'язаними з існуванням гендерно-рольових стереотипів, згідно з якими жінка повинна займатися лише сім'єю та вихованням дітей. Змінилося становище жінки в суспільстві, збільшилося її робоче навантаження, змінилися сімейні стосунки. Сьогодні українським жінкам доводиться робити вибір: сім'я чи кар'єра.

Основними сферами самореалізації для сучасних жінок є сімейне життя та професійна діяльність. Способами самореалізації особистості жінки в цих сферах є цілеспрямована діяльність, творчість, активність, самовираження, прояв власного «Я», продуктивна праця, будь-яка соціальна активність, громадська діяльність,

життєтворчість. Уявлення жінок про особистісну самореалізацію найтісніше пов'язані з реалізацією професійних і соціальних цінностей та емоційним комфортом.

У постіндустріальному суспільстві змінюються базові «сімейні» цінності та ідеали. На зміну патріархальному гендерному контракту, тобто контракту на ведення домашнього господарства та догляд за чоловіком і дітьми для жінок і забезпечення матеріального добробуту сім'ї для чоловіків, приходять гендерний контракт рівного статусу між обома партнерами, згідно з яким на зміну жорсткій ієрархії приходять вирівнювання позицій, прав та можливостей чоловіків і жінок у публічній та приватній сферах.

З початком агресії Росії проти України у 2022 році роль жінок у збройному конфлікті набула особливої актуальності. З одного боку, ЗМІ зосередили увагу на жінках на передовій, що було важливо для підняття морального духу населення. З іншого боку, ця увага породила додаткові стереотипні виклики щодо безпеки жінок та дотримання стандартів гендерної рівності.

Українські жінки беруть активну участь у боротьбі з расистським агресором. Наразі в Збройних силах України служать близько 60 000 жінок на різних посадах: від передової до цивільної служби ЗСУ. Але ця цифра набагато більша, оскільки є медики та солдати у добровольчих підрозділах.

Незважаючи на гендерні стереотипи та упередження, багато жінок беруть активну участь у бойових діях, виконанні завдань бойового забезпечення, наданні медичної допомоги та інших важливих завдань бойової служби. Їхній внесок заслуговує на визнання та повагу. Деякі жінки служать пліч-о-пліч з чоловіками на передовій, виконуючи ті ж ролі стрільців, командирів і навідників. Їх мужність і рішучість є прикладом для інших, показуючи, що жінки можуть бути такими ж ефективними, як і чоловіки; багато жінок служать медиками, рятуючи життя поранених, часто під ворожим вогнем. Їхній внесок у порятунок життів важко переоцінити. Жінки-розвідниці, зв'язківці та інші фахівці допомагають забезпечити

успіх бойових операцій, надаючи критично важливу інформацію та забезпечуючи зв'язок.

Крім того, війна породжує ще кілька типів жіночих ролей, а саме: волонтерки, лікарки, колаборантки і, нарешті, матері як уособлення сили духу і жертвності.

Жінки з різних регіонів України беруть активну участь у зборі та розподілі гуманітарної допомоги для внутрішньо переміщених осіб, створенні тимчасових притулків та наданні психологічної підтримки. Волонтерки організували логістичні коридори, щоб доставити на передову найнеобхідніші ресурси: їжу, одяг, обладнання, засоби зв'язку тощо.

Війна, безпека та захищеність стали головними щоденними турботами для більшості жінок. Вони відчують тривогу і занепокоєння за власну безпеку та безпеку своїх родин, особливо родичів і друзів-чоловіків, які перебувають на війні.

Війна створила високий рівень незахищеності, а це означає, що жінки не можуть планувати своє майбутнє. Вони змушені самі працювати і піклуватися про своїх дітей, поки їхні чоловіки або партнери воюють. Внутрішньо переміщені жінки часто стикаються з проблемами пошуку нової роботи на новому місці, а також адаптації до нової громади та проживання в чужому домі (навіть у домі родичів чи друзів). У сільській місцевості жінки-фермери постраждали від пошкодженої інфраструктури, зростання цін на товари, знищення та вилучення сільськогосподарських земель.

Матері ВПО стурбовані тим, чи матимуть їхні діти доступ до освіти після переміщення, а також тим, що їм доведеться приймати рішення без партнера або сім'ї поруч. Жінки-ВПО також турбуються про те, чи зможуть вони дозволити собі орендувати житло, предмети побуту та одяг (багато з них не змогли взяти з собою багато речей, коли покидали свої домівки).

Жінки на непідконтрольних уряду територіях серйозно постраждали від війни, особливо з точки зору доступу до інформації, охорони здоров'я та соціальних послуг.

Соціологічне дослідження особливостей самореалізації сучасної молоді в Мелітополі показало, що сім'я та діти є головними цінностями жінок, але робота також займає не останнє місце в їхньому житті. Якщо говорити про роль сучасної жінки в суспільстві, то це все ж таки жінка і сім'я. Основними сферами самореалізації для молодих українок є сімейне життя та трудова діяльність.

Результати дослідження також показують, що сімейне життя та професійна самореалізація є двома важливими і тісно пов'язаними сферами життя жінки. Сучасні жінки відчують потребу реалізовувати себе за межами сім'ї. Успішність особистісного розвитку жінки залежить від уміння поєднувати ці дві сфери, здатності досягати автономії та самореалізації.

Дослідження підтвердило висунуті гіпотези:

□ у процесі самореалізації українські жінки стикаються з певними труднощами, пов'язаними з існуванням гендерно-рольових стереотипів, згідно з якими жінка повинна займатися лише сім'єю та вихованням дітей;

□ хоча жінки беруть активну участь у військових операціях та інших важливих аспектах оборонної діяльності, їхнє представництво у прийнятті стратегічних рішень залишається недостатнім;

□ професійно реалізовані жінки мають вищий рівень самореалізації, ніж ті, що реалізуються в сімейній сфері - підтверджено.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Афанасьєва Людмила, Глинська Людмила, Глебова Наталя, Андрищенко Анастасія, Решетнікова Олена. Проблеми та труднощі українських жінок, які проживають на окупованій території. Українознавчий альманах. Випуск 32. К.: «Міленіум», 2023. С. 8-13.
2. Балакірева М.О. Про становище сімей в Україні: доповідь за підсумками. Навч. Посібник. К.: Знання-Прес, 2000. 211с.
3. Буянов М.Й. Дитина з неблагополучної сім'ї. Харків: Просвіта, 2010. 123 с.
4. Ворона В.М. Проект «Українське суспільство: моніторинг соціальних змін». К.: інст. соц. НАН України, 2013. 210 с.
5. Герасименко С.С. Статистика. КНЕУ, 2013. 398с.
6. Городяненко В.Г. Соціологія: Посібник для вузів. К.: Академія, 2002. 145 с.
7. Городяненко В.Г. Соціологічна енциклопедія. К.: Академвидав, 2008. 456 с.
8. Грабовська І. Вирівнювання можливостей для жінок та чоловіків versus криза маскулінності (українська специфіка). Соціологічні студії. No 2(21), 2022. С. 6–13.
9. Грабовська І., Грабовський С. Хвилі глобалізації, деколонізація та геополітична суб'єктність. Українознавство. 2023. No1. С. 212–225.
10. Грабовська І. Жіноче «обличчя» війни України проти російського агресора. Українознавчий альманах. Випуск 30, 2022. С. 29–35.
11. Грабовська Ірина, Наливайко Лариса. «Жіноче / не жіноче обличчя війни» (за книгою Світлани Алексієвич «У війни не жіноче обличчя»). Українознавчий альманах. Випуск 32. К.: «Міленіум», 2023. С. 14-22.
12. Грабовська І. Суб'єктивація versus масовізація українського соціуму. «Studia Orientalne». Польща. No4. 2022. С. 71–82.

13. Гупаловська В.А. Професійна самореалізація та суб'єктивне благополуччя жінки. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Проблеми загальної та педагогічної психології. К., 2005. Т.7. №1. С. 90-97.

14. Гупаловська В.А. Самореалізація як чинник становлення особистості жінки-матері: сім'я чи кар'єра? Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Проблеми загальної та педагогічної психології. К., 2001. Т.Ш, ч.3. С. 54-56.

15. Гупаловська В.А. Реалізація життєвих планів та рівень прагнення до самореалізації особистості жінки. Тези науково-практичної конференції "Актуальні проблеми психології молоді". Львів, 2003. С. 18-20.

16. Гурко Т.А. Трансформація інституту сучасної сім'ї. Соціальні дослідження. К., 2005. 85 с.

17. Дармодехін С. Сім'я і держава. К., 2000. 356 с.

18. Дворецька Г.В. Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2001. 167с.

19. Добровський А.В. Управління у справ з сім'ї та молоді. Львів, 2007. 97 с.

20. Жінки в Україні: з якими ключовими проблемами вони стикаються? URL: <https://www.bbc.co.uk/mediaaction/publications-and-resources/research/briefings/europe/ukraine/gender-perceptions/>

21. Зайцева З.Г. Соціальна підтримка молоді сім'ї. К., 1994. 141 с.

22. Зайцева З.Г. Діяльність центрів соціальних служб для молоді щодо здійснення соціальних робіт з молоддю сім'єю в Україні. Соціальна робота: теорія, досвід, перспективи. К., 2006. 256 с.

23. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 09 червня 2017 р. за N 704/30572 «Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України». URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/re30572?ed=2017_03_23&an=154

24. Земфіра Кондур, Афанасьева Л.В., Букреева І.В., Глебова Н.І., Глинська Л.Ф., Фалько Н.М. Регіональний досвід дієвих механізмів вирішення труднощів і проблем національних меншин в умовах війни: проєктний досвід. Українознавчий альманах. Випуск 30, 2022. С. 89–96.
25. Зубчук К. Громадянський шлюб. Х., 2008. 194 с.
26. Іванов О.І., Васильєв І.Г. Динаміка соціальної напруженості у відносинах молоді та суспільства. Основні положення концепції дослідження. Х., 2000. 232 с.
27. Ільчук Л. Основні загрози та пріоритети розвитку соціальної безпеки в Україні. К.: Український центр політичного менеджменту, 2010. URL: <http://www.ipiend.gov.ua/?mid=98&>.
28. Кононенко Алла. Українські жінки у творенні українського культурного простору за кордоном в умовах російської агресії. Українознавчий альманах. Випуск 32. К.: «Міленіум», 2023. С. 23-28.
29. Лубський В.І. Релігієзнавство: Підручник. К.: Вілбор, 1997. 310 с.
30. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії: Навч. посібник. К.: МАУП. 2008. 344 с.
31. Лукашевич М.П. Соціологія сім'ї: підручник. К.: Знання, 2013. 223с.
32. Мірошніченко О.М. Гендерні стереотипи та кар'єрні мотиви жінок. Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. Випуск 25. Серія: психологічні науки. Чернігів, 2004. С. 87–90.
33. Молода сім'я в Україні: проблеми становлення та розвитку: Тематична Державна доповідь про становище сімей в Україні за підсумками 2002 року. К.: Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. 140 с.
34. Мусевич Р.Ю. Російсько-українська війна: гендерні виклики та упередження. URL: akademikusck@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-6110-5952>
35. ООН Жінки та міжнародна допомога (2022) Експрес-гендерний аналіз України 4 травня 2022 року. URL: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2022-05/Rapid-Gender-Analysis-of-Ukraine-en.pdf>

36. Поліщук В.М. Психологія сім'ї. Навч. Посібник. Суми: «Університетська книга». 2008. 145 с.
37. Постовий В.Г. Консультування сім'ї. К., Знання-Прес, 2003. 278 с.
38. Сімейний кодекс України: станом на 1 січ. 2004р. / Верховна Рада України. Офіц.вид. К. : Парлам. вид-во, 2006. 25 с.
39. Стребкова Юлія. Дегуманізація жінок у методичних виданнях російських ідеологів. Українознавчий альманах. Випуск 32. К.: «Міленіум», 2023. С. 29-35.
40. Талько Тетяна, Власова Ольга. Жінка у національно-визвольних змаганнях українського народу: трагедія мимовільної зради. Українознавчий альманах. Випуск 32. К.: «Міленіум», 2023. С. 36-42.
41. Товмаш Дмитро, Грабовська Ірина, Кагамлик Світлана. Волонтерство жінотва як ефективна складова боротьби з російським агресором. Українознавчий альманах. Випуск 32. К.: «Міленіум», 2023. С. 43-49.
42. Трубавіна І.М. Соціальна робота: теорія, досвід, перспективи. Ужг., 1999. 243.с.
43. Цимбал Тетяна. Материнство і війна: екзистенційні виклики та етичні колізії. Українознавчий альманах. Випуск 32. К.: «Міленіум», 2023. С. 50-55.
44. Цюрупа М.В. Політичні та ментальні засади російського імперіалізму. Українознавчий альманах. Випуск 30, 2022. С. 22–29.
45. Шульга М., Ворон В. Українське суспільство 1992 – 2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг. К.: Інститут соціології НАН України, 2012. 660 с.
46. Щербань П. Психологія сучасної сім'ї та педагогіка сімейних взаємин. Рідна школа. 2005. №5. 210 с.
47. Ядранський Д.М., Малахов Ж.Д, Катаєв С.Л.Галузеві та спеціальні соціології. Запоріжжя, 2014. 372 с.
48. Янів С. Приготування до подружнього життя. Львів. 1993. 250 с.

49. Chatham House (2023) Україна потребує жінок, щоб виграти війну - і мир.
URL: <https://www.chathamhouse.org/publications/the-world-today/2023-02/ukraine-needs-women-win-war-and-peace>

Рецензія на дипломну роботу

Тема: "Особливості самореалізації сучасної жінки в умовах воєнного стану"

Студент: Скударнова Анастасія Віталіївна

Науковий керівник: канд. філос. н., доцент Глинська Л. Ф.

Актуальність теми дипломної роботи не викликає сумнівів. Авторка торкається вкрай важливого й водночас складного питання — ролі жінки в умовах воєнного часу, акцентує увагу на самореалізації жінок у різних сферах життя. У світі сучасних подій, спричинених широкомасштабною агресією Росії проти України, вибір теми є вчасним, глибоко соціально орієнтованим і спрямованим на осмислення трансформаційних процесів у гендерній сфері.

Структурно виконано грамотно, логічно виконано ланцюжок: від обґрунтування актуальності дослідження до постановки мети, завдання, формулювання гіпотез, опису об'єкта та предмета дослідження. Вступна частина показує про високий рівень теоретичної підготовки авторки, здатність до аналітичного мислення й уміння поєднувати соціологічні теорії з реаліями сьогодення.

Окремо заслуговує на схвалення добре окреслена ступінь наукової розробленості проблеми, яка демонструє знання сучасного наукового дискурсу як українських, так і зарубіжних дослідників. Авторка обґрунтовано спирається на праці визнаних фахівців у галузі соціології, філософії, гендерних досліджень, у тому числі українських науковців та діячів української діаспори.

Добре продумана методологія дослідження — застосування як теоретичних, так і емпіричних методів дозволяє авторам отримати достовірні результати. Варто позитивно оцінити емпіричну базу роботи, зокрема анкетування молодих жінок у м. Мелітополь, що надає роботу практичної вагомості та прикладного значення. Також важливо, що результати дослідження було апробовано на наукових заходах, що показує інтерес академічної спільноти в цій тематиці.

Вступна частина вирізняється виваженим стилем викладу, структурованістю та чітким формулюванням дослідницьких завдань. Гіпотези є логічними, аргументованими та релевантними до заявленої теми.

У підсумку слід зазначити, що вступ до дипломної роботи виконує свою функцію на високому рівні — задає рамки дослідження, актуалізує його соціальну значущість, демонструє наукову новину та орієнтацію на подальше практичне застосування результатів. Робота обіцяє бути цінним поза межами дослідження сучасного соціального становища української жінки.

Рецензент: к. філос. н. доцент

[Handwritten signature]
/ А.В.Орлов